

Eva Halušková

Dlhodobá nezamestnanosť a jej vplyv na rodinu

Nezamestnanosť je prevratnou zmenou v živote človeka. Je to šokujúca životná udalosť, ktorá so sebou prináša obrovské problémy a spôsobuje u človeka, aj v rodine nezamestnaného veľký zlom. Nekontrolovateľný vývoj nezamestnanosti vyvoláva vážne problémy vo všetkých oblastiach života človeka. Ohrozuje jeho ekonomickú stránku, psychickú stránku, fyzické zdravie, vyradzuje človeka z procesu produkcie. Človek bez práce stráca aj spoločenské kontakty, má pocit bezmocnosti, nepotrebnosti a zosúva sa do sociálnej izolácie. Toto všetko prináša človeku rôzne stresové situácie, ktoré mu môžu spôsobovať vážne poruchy v jeho osobnom živote, nakoľko od pracovného uplatnenia sa odvodzuje sociálny i ekonomický status človeka. Dlhodobá nezamestnanosť zaručí človeku svet chudoby a núdze. Negatívne vplýva aj na to, že čoraz častejšie dochádza v rodine nezamestnaného k alkoholovej závislosti, drogovej závislosti a k páchaniu rôznych trestných činností. Pôvod toho všetkého je treba hľadať práve v nezvládnutí psychologických, sociálnych a ekonomických dôsledkov zo straty zamestnania. Ukázalo sa, že nezamestnanosť má veľmi rozsiahle, negatívne účinky na jednotlivca, na jeho rodinu, ale aj na jeho blízke okolie.

V dnešnej dobe už máme množstvo výskumov, potvrdených výsledkov, ktoré svedčia o negatívnom vplyve nezamestnanosti na človeka. Jedným z najvážnejších rizík dlhodobej nezamestnanosti je zmena v oblasti

životného štýlu. Dlhodobo nezamestnaný postupne stráca základné pracovné návyky, vytvára si nové, náhradné stereotypy. Čím dlhšie nezamestnanosť trvá, tým ťažšie nájde takýto človek odvahu a motiváciu meniť tento novovytvorený životný štýl. V rodine nezamestnaného človeka, neklesá iba jeho životná úroveň, ktorá je spojená s poklesom finančných prostriedkov, ale ide tu najmä o hlboké dôsledky na vzťahy v spoločnosti a stratené hodnoty. Toto obdobie je pre jednotlivca, ako aj pre jeho rodinu veľmi ťažkým obdobím, s ktorým sa človek vyrovnáva veľmi individuálne. Jeden to zvládne lepšie, iní zasa horšie. Práve preto má na nezamestnaného veľký vplyv rodina, ktorá mu môže pomôcť v hľadaní zamestnania, alebo ho psychicky podporovať, aby nestrácal nádej a nevzdával sa. Pokiaľ rodina dobre funguje a dokáže svojho člena rodiny podporiť, je to pre nezamestnaného veľkou výhrou. Neprepadne zúfalstvu a ľahšie pokračuje v snahe pri hľadaní si zamestnania.

Všeobecne nezamestnanosť predstavuje jeden zo závažných sociálno-ekonomických problémov, s ktorými je potrebné vysporiadať sa. Na Slovensku je veľmi nerovnomerne rozdelená v rámci jednotlivých regiónov, čo má veľmi negatívne dopady na životnú úroveň obyvateľstva ako aj na sociálnu stabilitu a zmier. V niektorých regiónoch sa šíri doslova ako lavína. Je to veľký nevyužitý ľudský potenciál, ktorý sa nepodieľa na tvorbe národného bohatstva. Navyše pri dlhodobej nezamestnanosti sa jeho kvalita postupne znižuje.

Uchádzač o zamestnanie je občan, ktorý môže a chce pracovať, hľadá si zamestnanie a je vedený na úrade práce sociálnych vecí a rodiny v evidencii uchádzačov o zamestnanie.

Téma nezamestnanosti je v dnešnej dobe veľmi aktuálna. Nečudujeme sa, veď nezamestnanosť je v mnohých prípadoch veľmi ťažko riešiteľná situácia, do ktorej sa môže dostať jednotlivec i celé skupiny obyvateľstva.

Z hľadiska charakteristík a príčin vzniku nezamestnanosti rozoznávame niekoľko typov nezamestnanosti. Na základe toho, je potom možné adekvátnym spôsobom zacieľovať aktivity (rekvalifikácie) do radov nezame-

stnaných. Veľmi dôležité je rozlíšiť zamestnanosť krátkodobú od dlhodobej, ktorá má ďaleko väčší vplyv na človeka, ako tá krátkodobá.

Hovoríme, že nezamestnanosť nie je iba ekonomický, ale aj psychosociálny problém.

Je to životná udalosť, ktorá vo veľkej miere šokuje život človeka a vytvára v jeho živote veľký zlom. Ohrozuje ľudí vo všetkých oblastiach ich života, vyčleňuje ich z procesu produkcie. Ale ekonomické problémy pritom nie sú najpodstatnejšie, pretože sociálna sieť poistenia v nezamestnanosti zmierňuje vážne finančné problémy. Avšak nezamestnanosť prináša aj stratu spoločenských kontaktov, človek sa zosúva do sociálnej izolácie, rastie v ňom pocit bezmocnosti, čo predstavuje podstatnú poruchu v osobnom vytváraní identity a v sebarozvoji človeka. Znižuje sa životná úroveň nezamestnaného, lebo človek je nútený žiť iba z podpory v nezamestnanosti, alebo zo sociálnej podpory, ktorá je vymedzená na základe stanoveného minimálneho príjmu. Najmä dlhodobá nezamestnanosť zaručuje človeku vstupenku do sveta chudoby a núdze.

Pri nezamestnanosti dochádza aj ku strate alebo dezintegrácii zmyslu pre čas, je spojená s psychologicky stresujúcimi zmenami vo vnímaní času. Dramaticky rastie podiel neštruktúrovaného času vo vzťahu k času štruktúrovanému. Možno tu identifikovať niekoľko stresorov spojených s nezamestnanosťou, ktoré sú príčinou jej negatívnych následkov.

Strata či absencia zamestnania prináša so sebou individuálne dôsledky pre každého nezamestnaného. Medzi závažné dôsledky nezamestnanosti patria aj zdravotné, kedy dochádza k poklesu odolnosti organizmu, somatizácia psychických problémov, deprivácia, pokles sebavedomia a strata sebaúcty.

Práca nie je len obyčajnou hodnotou, je výsostnou vlastnosťou človeka, ktorá musí byť humánna. Práca je šťastím človeka, jeho uspokojenie, ale zároveň aj pocit zlosti a nespokojnosti. Dôstojná práca nie je iba politickou alternatívou. Je považovaná za základný imperatív vo Všeobecnej

deklarácii ľudských práv. Právo na prácu je zaradené medzi základné ľudské práva.

Mnohé vlády vo svete, teda aj vláda na Slovensku, ale aj väčšina zamestnávateľov volajú po zvýšení pružnosti trhu práce na udržanie a zlepšenie konkurenčnej schopnosti. Vytváranie pracovných miest musí byť na jednej strane vzájomne prepojená na ekonomické potreby spoločnosti, na druhej strane ich musí efektívne napĺňať. V sociálnej oblasti sa slovenská vláda hlási k tradičným európskym hodnotám, ako je: rovnosť šancí, boj proti nezamestnanosti, boj proti chudobe, aby sa dosiahla sociálna spravodlivosť a aby boli čo najmenšie negatívne dosahy na ďalší ekonomický rozvoj Slovenskej republiky. Prioritou vlády, v rámci sociálnej politiky, je čo najefektívnejšie znižovať nezamestnanosť a chudobu obyvateľov.

V dnešnej dobe je pracovný trh veľmi obmedzený a nezamestnaní majú problémy hlavne v osobnej sfére. Nie sú schopní si bez pomoci nájsť prácu. Väčšina z nich si získa trvalú prácu iba vtedy, keď zmení svoje osobné postoje a svoje správanie. Nevedia sa dobre predať ako pracovná sila. Adaptácia nezamestnaných závisí od ich celkovej osobnej a životnej situácie, od ich osobnosti, keďže nezamestnanosť je záťažová krízová situácia, s ktorou sa jednotlivci vyrovnávajú rozmanite.

Stabilitu rodiny vie veľmi narušiť aj nepriaznivá ekonomická situácia rodiny. Strata zamestnania jedného člena rodiny spôsobuje celkovú neistotu rodiny, nedostatok finančných prostriedkov môžu rodine spôsobiť riadne existenčné problémy. Nastáva celkový pokles životnej úrovne rodiny. Popri tom dochádza aj k hádkam, nezhodám, strate dôvery, k vzájomnému obviňovaniu, k nedostatku komunikácie, úniku z reality, k vyhl'adávaní inej spoločnosti. Zabezpečiť štandard, na ktorý bola rodina zvyknutá už nie je možné. Preto si mnohí hľadajú prácu aj v zahraničí, často aj na území Česka, lebo tam nie je jazyková bariéra, životný štýl a mentalita ľudí je skoro rovnaká. Aj to môže spôsobiť v rodine kolaps, pretože manželia sú odlúčení od seba často aj na mesiac. Domov prichádzajú v turnusových cykloch, čím môže dôjsť k citovému chladu,

priepasti medzi manželmi a často aj k nevere. Veľmi často dochádza aj k rozpadom rodiny. Otec prestáva chodiť za rodinou, nekontaktuje sa, pomaly a potichu odchádza preč z rodiny. Strata lásky otca, strata istoty, človeka, ktorého mali radi, to všetko je spúšťačom rôznych detských neuróz a depresí.

Každá životná udalosť v živote človeka prináša so sebou zmeny, na ktoré je potrebné sa adaptovať. Miera adaptácie závisí od konkrétneho životného cyklu, od pohlavia, od životnej filozofie a od hodnotovej orientácie potrieb a záujmov človeka. Aby sa mohol človek zadaptovať, pri takejto životnej zmene sú vytvorené prirodzené oporné mechanizmy a inštitucionálne oporné mechanizmy. K prirodzeným oporným mechanizmom pri strate zamestnania patria:

- rodina,
- priatelia a blízki príbuzní,
- individuálna psychosociálna výbava jedinca.

K inštitucionálnym oporným mechanizmom patri:

- orgány verejnej správy,
- neštátne subjekty, ktoré poskytujú služby v oblasti zamestnanosti,
- špecializované sociálne poradenstvá,
- cirkev a cirkevné organizácie,
- psychologicko poradenské centrá,
- záujmové organizácie a zväzy.

Záujmom celej našej spoločnosti je eliminovať dôsledky dlhodobej nezamestnanosti. Táto eliminácia sa realizuje prostredníctvom sociálnej politiky cez rôzne sociálne programy, prostredníctvom ktorej vznikajú životné štýly nezamestnaných.

V súčasnej dobe sa veľmi často stretávame s ekonomickou nestabilitou rodín, čo považujeme za jeden z najdôležitejších faktorov prezentovaných kríz v rodine. Rodina sa v súčasnosti dostáva do zložitej ekonomickej situácie aj z dôvodov nezamestnanosti člena rodiny. Ekonomickú nestabilitu rodín ovplyvňuje najmä:

- nezamestnanosť člena rodiny,
- práca iba za minimálnu mzdu,
- neistá práca, práca v zahraničí a problémy s ňou súvisiace,
- neschopnosť rodiny zaobchádzať s peniazmi,
- zadlženosť rodiny (napr. stratou zamestnania),
- žena samoživiteľka alebo neúplná rodina (iba jeden príjem).

Nezamestnanosť na Slovensku je vážnou otázkou celej spoločnosti. Slovensko patrí medzi krajiny s najvyššou mierou nezamestnanosti v rámci Európskej únie. Dlhodobá nezamestnanosť sa v súčasnosti značne rozšírila a stala sa ťažko zvládnuteľným sociálno-politickým problémom celej spoločnosti.

Existuje takmer vo všetkých krajinách vrátane krajín a regiónov s nízkou mierou nezamestnanosti. Podiel dlhodobo nezamestnaných z celkového počtu nezamestnaných vykazuje vo svete stúpajúci trend. Aj keď sa štát snaží nezamestnanosť znížiť a zamestnanosť jednotlivých skupín občanov podporiť finančnými stimulmi, nestačí to. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré je realizátorom aktívnej politiky na trhu práce, v skutočnosti nedokáže riešiť tento problém. V lepšom prípade sa snaží iba zmierňovať výrazné rozdiely medzi jednotlivými regiónmi a zlepšovať ťažkú situáciu najohrozenejších sociálnych skupín. Z toho je zrejmé, že dlhodobo vysoká nezamestnanosť na Slovensku vytvára tlak na čerpanie zdrojov na pasívnu politiku trhu práce, pričom možnosti uplatňovania aktívnej politiky trhu práce sú výrazne obmedzované.

Dnešná spoločnosť vysoko vyzdvihuje hodnotu práce a teda významne ovplyvňuje skutočnosť, že človek už nechce byť iba pasívnym objektom, ale chce sa stať aktívnym subjektom, ktorí dokáže pretvárať prostredie okolo seba. Nezamestnanosť spôsobuje v živote človeka závažnú zmenu. Je udalosťou, ktorá si vyžaduje veľké adaptačné úsilie na novovzniknutú situáciu človeka. Dlhodobá nezamestnanosť so sebou prináša také negatíva, ako je zníženie životnej úrovne, vylúčenie človeka zo sociálnych vzťahov, alebo narušenie životných istôt človeka. Nepochybujeme teda, že

nezamestnanosť má silný vplyv na spoločenský život, ale aj na život samostatných nezamestnaných. Konštatujeme, že dlhodobá nezamestnanosť spôsobuje pokles životnej úrovne, ktorá je spojená s poklesom príjmov, spôsobuje výrazné zmeny v každodennom živote, spoločenských vzťahoch a hodnotách človeka.

Stratou zamestnania sa nezamestnaní dostávajú do sociálnej izolácie, majú pocit bezmocnosti voči svojmu osudu. Majú menej priestoru na prijímanie rozhodnutí o svojom živote a zároveň majú aj menšiu šancu na rozvíjanie svojich schopností a zručností. Čím dlhšie je človek doma bez zamestnania, tým viac v ňom narastajú obavy z možného neúspechu, človek si prestáva veriť, často upadá do apatie.

Ďalším rizikovým faktorom dlhodobej nezamestnanosti je znižovanie napätia a obáv pomocou alkoholu, nadmerného užívania liekov, drog a nadmerného fajčenia. Všetky tieto aktivity značne znižujú energiu človeka, podlamujú jeho zdravie a týmto vedú človeka k znižovaniu sebavedomia. Preto dlhodobá nezamestnanosť predstavuje vážne riziko nielen pre duševné, ale aj pre telesné zdravie človeka. Hoci strata zamestnania v našej spoločnosti je už bežným javom, podniklo sa doposiaľ iba málo pokusov o redukciu jej dôsledkov.

Pre zvládanie dlhodobej nezamestnanosti je veľmi dôležitá nielen finančná, ale aj emocionálna podpora, ktorá by pre nezamestnaných mala byť poskytnutá hlavne od ich životných partnerov a blízkej rodiny.

Dlhodobá nezamestnanosť negatívne ovplyvňuje harmóniu rodiny, narúša partnerské vzťahy v rodine, spôsobuje jej finančné ťažkosti, spôsobuje jej štrukturálnu dezorganizáciu, krízu rodinného systému a narúša denné rodinné zvyklosti. Dôsledky nezamestnanosti je vidieť nielen v osobných odozvách človeka na situáciu v ktorej sa ocitol, ale i v odozvách jeho rodiny, jeho domácnosti ako celku, ktorá má svoje priority, svoje zdroje, svoje normy a požiadavky na jednotlivých členov rodiny. Dlhodobá nezamestnanosť ak sa nerieši, je zaručenou situáciou ocitnutia sa vo svete

chudoby a nůdže. Nutnosť žiť iba z dávky v nezamestnanosti, či dokonca iba zo sociálnej podpory, ktorá je vymedzená na základe stanoveného minimálneho príjmu, znamená pre nezamestnaného a jeho rodinu veľké zníženie životnej úrovne.

- [1] Jurašek, M.: 2008. *Etický a ľudský rozmer v sociálnom poradenstve*. In: Pribula, M. (ed.): *Inovácie. Podnikanie. Spoločnosť*. Prešov: VŠMP ISM Slovakia v Prešove.
- [2] Kirchler, E. 2007. *Psychosociálne dôsledky nezamestnanosti*, In: *Slovo*. č. 19.
- [3] Martincová, M. 2005. *Nezamestnanosť ako makroekonomický problém*. Bratislava: Iura Edition.
- [4] Stašková, J. 2007. *Nepriaznivá ekonomická situácia v rodine*. In: *Sociálna politika a nezamestnanosť*. Mesačník ÚPSVaR a MPSVaR Slovenskej republiky. č. 5.
- [5] Škrabálková, M. 2008. *Slovensko v zrkadle európskeho sociálneho modelu*, in: *Humanita*. Bratislava: Slovenská humanitná rada a MPSVaR, č. 6,.
- [6] *Zákon NR SR č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov*.
- [7] *Zákon NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov*.